

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1.1 AGTERGROND EN MOTIVERING VIR DIE STUDIE

Navorsing oor leierskapprosesse by preadolesente kinders binne die Suid-Afrikaanse opvoedkundige struktuur is grootliks afwesig. Sommige skole eksperimenteer lukraak met alternatiewe leierskapmodelle, maar nog nie een model is wetenskaplik nagevors nie.

Skoolinstellings is struktureel op die feodale magsisteem gebaseer en skoolleiers funksioneer as een van die hiërargieë in die sisteem. Samelewingstrukture blyk al hoe meer die vorm aan te neem van 'n postmoderne funksionering waarbinne die feodale struktuur telkens bevraagteken word. Barker (1997) kom tot die gevolgtrekking dat die navorsing oor leierskap gebreke toon, vanweë die gebruik van verouderde teoretiese raamwerke waarmee nuwe verskynsels beskryf word.

Geen studie is tot dusver gedoen wat die verband tussen die institusionele demokratiese prosedures en die emosionele welvaart van die ontwikkelende preadolesent ondersoek nie. Die ervarings van “om gekies te word” of “om nie gekies te word nie” is op preadolesente ontwikkelingsouderdom 'n gebeurtenis wat verreikende implikasies het vir die latere ontwikkeling van die preadolesent.

Formele leierskapposisies word deur relatief min mense in hulle lewensloop bekleed. Tog moet elkeen vanuit verskillende lewensrolle en in posisies in die samelewing besluite neem wat ander mense in sy omgewing beïnvloed. Vanuit hierdie lewensposisie kan geen mens leef sonder om 'n informele leiersrol te hê nie. Die voorbereiding om 'n leiersrol te bekleed is 'n konstante aspek

van die opvoeding en ontwikkeling van die mens van sy geboorte af. Voorbereiding vind plaas binne die konteks van die totale ontwikkelingstake van die groeiende mens.

Skoolinstellings dwarsoor die wêreld het direkte toegang tot en invloed op ontwikkelende kinders, wat bepalend is vir die rolle wat die kind as volwassene in sy lewe sal hê. Die meeste Suid- Afrikaanse laerskole het leierskapmodelle en aanwysingsprosedures wat kulmineer in 'n "formele leierskapdrukang" waarvan geen kind kan ontsnap nie. Daar is sterk bewyse dat die betekenis en belangrikheid wat aan leierskap toegeken is, ideologies beklemtoon is. Die eerste institusionele demokratiese drukang vind plaas wanneer die ontwikkelende kind ongeveer 12 jaar oud is. Hierdie tydperk in die ontwikkelende kind se lewe word meesal in die literatuur beskryf as 'n sensitiewe of kritiese ontwikkelingstydperk (Wenar & Kerig, 2000). Die jong kind is vatbaar vir leer op kognitiewe, emosionele en interpersoonlike vlak. Ervaring met betekenisvolle ander mense en instellings tydens hierdie ontwikkelingsouderdom het verreikende gevolge en dien as basis vir die adolessente tydperk van identiteitsvorming wat volg. Daarom kan die instelling van leierskapmodelle op laerskool as 'n normatiewe invloed op die kohort preadolessente beskou word. Die belangrikheid van leierskap in laerskole met 'n wit Afrikanertradisie moet verstaan word teen die sosiopolitieke agtergrond waar die Christelik-Nasionale gedagtelyn in die opvoedkundige instellings van die land voor 1994 deur wetgewing voorgeskryf is (De Wilzem, 1988; Follet, 1985; Jarvis 1992; Strydom, 1970; Tierney, 1996; Weber, 1985) en die doelstelling was om leiers te produseer wat uiteindelik 'n bepaalde wêreldbeskouing moes uitleef en in stand hou.

1.2 DOEL VAN DIE STUDIE

Die doel van die navorsing is om die toepaslikheid van bestaande leierskapmodelle vir kinders in die preadolessente ontwikkelingsfase vanuit die ontwikkelingsperspektief te ondersoek.

1.3 METODOLOGIE

Tydens die literatuurstudie is tot die gevolgtrekking gekom dat die beleid en toepassing van leierskappraktyke in die laerskool nie die unieke ontwikkelingsbehoefte van preadolesse in ag neem nie. 'n Ideologiese raamwerk is nagevolg, selfs in die ontwerp van die navorsing, ongeag die spesifieke behoeftes van die kinders wat in daardie konteks funksioneer. Die ideologiese raamwerk was eerder die bepaler van denke oor leierskap by kinders. Bell en Bromnick (2003:205) verduidelik sulke navorsing soos volg: "Such research tends to be dominated by 'adultist' ideas, with an implicit assumption that the young people's opinions and feelings are peripheral to the understanding of issues that fundamentally affect them."

In die lig van bogenoemde is die navorsing volgens die kwalitatiewe navorsingsmetode geïmplementeer aangesien tradisionele navorsingsmetodes neig om preadolesse as 'n homogene groep voor te stel, wat min ruimte laat vir verskillende opinies en ervarings (Bell & Bromnick, 2003). Dit is belangrik om te weet wat preadolesse en onderwysers omtrent leierskap verstaan en hoe dit in die skoolkonteks toegepas word (Bresnen, 1995; Bryman, 1995). 'n Induktiewe, eksplorerende benadering is gevolg omdat teorieë nie beskikbaar is om preadolesse leierskapgedrag te verstaan nie en 'n teorie daarvoor ontwikkel moet word (Creswell, 1998; Parry, 1998). Die gebruik van kwalitatiewe navorsing reflekteer die werklike lewe en dit verskaf ryk, kleurvolle en beskrywende detail (Conger, 1998; Neuman, 2000; Silverman, 1993). Die belewenisse en persepsies van die vernaamste deelnemers aan hierdie navorsing, naamlik die preadolesse, word in hierdie navorsing weergegee (Bryman, 1995). 'n Kwalitatiewe navorsingsmetode stel die navorser in staat om die fenomeen in die natuurlike omgewing van die skool te ondersoek en data word persoonlik en binne die konteks versamel (Bryman, Stephens & À Campo, 1996; Conger, 1998; Creswell, 1998; Punch, 1998; Silverman, 1993). Hierdie werkswyse hou rekening met die kompleksiteit van leierskap in die laerskool

asook die identifisering van basiese sosiale prosesse (Conger, 1998; Flick, 1998; Parry, 1998). Die navorser het 'n aansienlike tyd binne groepsverband met kinders gespandeer. Waarnemings en persoonlike ervarings van die kinders se gedrag, emosionele disposisies en gesindheid kon gedoen word en is ingesluit in die resultate. Creswell (1998) is van mening dat die kwalitatiewe benadering die navorser se rol as aktiewe leerder, in plaas van die “expert”, beklemtoon. Data is met behulp van inhoudsanalises ontleed en die bevindinge werp lig op verskeie aspekte van leierskap vanuit die perspektief van die preadolesent.

1.4 OORSIG VAN DIE STUDIE

Om die doel van die studie te bereik moes die literatuur oor leierskap by die preadolesent en die ontwikkelingsdimensies by die preadolesent met leierskapontwikkeling in gedagte gelees word. In hoofstuk 2 word die verskynsel van leierskap by die preadolesent vanuit die literatuur belig. Hoofstuk 3 fokus op die fisiese, kognitiewe en morele, en psigososiale ontwikkeling van die preadolesent. Hoofstuk 4 verduidelik die navorsingsmetode en -proses wat gevolg is. Die resultate word bespreek in hoofstuk 5. Laastens word die resultate en literatuur as 'n geïntegreerde geheel aangebied in hoofstuk 6.